

Szépen ölni

A szomszéd hívott, hogy menjek haza, mert baj van. Akkor már minden nap beszéltünk telefonon, pontban este hétkor csörgött a telefonja, én a gyomromban gomolygó szorongással álltam a vonal másik végén. Gyakran azzal próbáltam elűtni a dolgot, hogy a gyerekkori fotóra koncentráltam, amin az almazöld tapéta előtt állok skótkockás kisruhában, fiúsan rövidre nyírt hajamban piros hajráf, a piros bakelitkagylót szorongatom a bal kezemmel, és a nyomástól vörösödik a fülcimpám. Szerettem ezt a képet, a piros kagyló mindig erősen megdobogtatta a szívem, talán mert Manokleinnel kapcsolts össze, róla is készült egy ilyen kép, ő sárga ingben és kisanadrágban hallózott a süket telefonba. Velem ellentétben ő eltartotta a kagylót a fülétől, és nem is a lencsébe nézett, hanem el, a távolba, az ajtó felé. Ragyogott a szeme, az arcán fehér fények csúszkáltak, az öröm és a derű csikjai. Apám lehetett a túloldalon. Emlékszem, nekem azt mondta Chília, képzeljem el, hogy majd ezen keresztül beszélek apámmal, Titili hívja a hegyet, a hegy hívja Titilit, nevetett Chília Bhaaba, de én ezt egyáltalán nem tartottam viccesnek, gyűlöltem a telefonos hercehurcát. A csöndekét később mindig épp annyival éreztem hosszabbnak, hogy kínos legyen, és örültem, hogy nem látja az arcom, akihez beszélek, mert elfintorodtam, sőt, volt, hogy a kezemet szorítottam ökölbe és behunytam a szemem is, történjen valami, amíg a másik megszólal, és végre megtöri az elviselhetetlen csendet. De az évek alatt eltűnt az engem megörökítő fotó, csak a Manokleiné lapult a komód aljában, és később arra jutottam, könnyen lehet, hogy én találtam ki az egészet, sose volt skótkockás kisruhám, sem piros hajráfom, a bakelitre rímelve.

Halogattam az összeköltözést, ameddig lehetett. Kétségbeesve ragaszkodtam a szabadságomhoz, de csak az időt húztam, mert mióta anyám megbetegedett, szó nem volt szabadságról. Ez volt a felnőttkor valódi mérlege, annak a vizsgája, tudom-e valóban szeretni az anyám, meg tudok-e bocsátani neki és magamnak a történetek után, vagy még mindig ragaszkodom a régi érzésekhez.

Egyik oldalon a múlt súlya, terhe, másik oldalon az ürességé.

A rettegés, az előre elképzelt mondatai és az én válaszaim, amikor egyetlen arcrángás vagy hangsúly elég ahhoz, hogy ne ismerjek magamra, aztán napokig büntudattal járkáljak a lakásban, és amiatt hadakozzak a tükörben vagy az ablaküvegen velem szemben lévő arccal, hogy melyik a jobb, valamivel kompenzálni, ahogy viselkedtem, vagy belátni, semmi közöm nincs a magamról kialakított képhez.

Anyám kertje most tele volt gyommal. Az évek alatt szokás lett abból, hogy vagy én gyomlállok vagy egy fizetett asszony, és mivel én ritkítottam a látogatást, az asszony viszont nem kevés pénzbe került, elvadult a kert is. Harrmath Éva büszke rózsafejei megnyúlt szárazon kókadoztak, ha alájuk állok, árnyékot vetettek volna rám, talán ezért nem indultam meg azonnal anyám felé. Ahogy beléptem a kapun, a rózsák mögött, szemben velem a vörösödő, barnuló vadszőlő üdvozolt, jobbra a hibiszkusz, amit viszont még együtt metszettünk meg az előző nyáron. Ritka és boldog pillanat volt, ahogy a fehérre mázolt asztal tetejére álltam, kezemben az ágvágóval, ő pedig letről dirigált. Ahogy haladtunk végig a soron, egyre nagyobb halmokban borította be a földet a levágott gally, levél és virág. Kértem, mutassa meg, meddig érjen, és olyanok voltunk, mint a gyerekkorunkban az idilli családok, csak nekem kishű helyett asztalra kellett állnom, hogy elérjem őt. Amikor láttam, hogy fárad, biztattam, üljön le, és kivételesen örültem, hogy marad, hogy nem megy be a szobába, azt sem bántam volna, ha folyton mondogatja, mi és hol nem jó, hogyan kellene csinálni szerinte. Éveken át arra vágytam, ne mondja meg, hogy a dolgoknak hogyan kell lenniük, és most, hogy ez megtörtént, félelmetes űrt kezdtem érezni belül. A bizonytalanság és a felelősség ködfoltjait.

Az ágvágó életlen volt, ráadásul négy-öt tö metszése után szétesett a szerkezet is, újra kellett csavarozni. Abban ő volt a jó, nekem csak az ujjamat csípte be, amikor próbálkoztam. Átadtam neki az ollót, és az asztalon guggolva néztem, hogyan bütyköli meg, közben viszont egyre inkább nehezemre esett levegőt venni. Chilia büszkén nyújtotta át minden egyes reparálás után az immár működő nyelet, én feltápáskodtam, és folytattam a csapkodást. Másnapra két vérhólyag volt a kezemen, a vállamban és a hátamban pedig izomláz. Nem vette zokon, hogy mindig újra kellett szerelnie, különös módon voltak dolgok, amik ellen nem ágált, sőt, igazolásként élte meg arra nézve, hogy nélküle nem működik még az ágvágó sem. Igaza volt.

Amikor kölcsönkértem a szerszámot, hogy a saját kertemben is lenyírjam a gazt, a szomszéd gyerek kiabálása térített magamhoz, mert az elszánt vagdosásban nem figyeltem semmi másra. A néni tele van hangyával, kiáltott fel a szomszéd kislány, de akkor már hiába éreztem én is a vádlimat belepő állatokat, teli voltam velük. Elfogott a viszolygás és az undor, eldobtam az ágvágót, és magamat kezdtem csapkodni, széles mozdulatokkal seprve le a hangyákat. Újabb roham jött, akkor jöttem rá, hogy egy hangyaboly tetején állok éppen, elugrottam, és folytattam a balettozást. A gyerek odaát nevetni kezdett rajtam és a lehetetlen helyzeten, igaza volt, de én dühös lettem, és magamban káromkodtam cifrákat, meg ne hallja. Az apja karba tett karral nézte, mit szerencsétlenkedek a dróthálón túl.

Nem tudom, mennyi idő telhetett el, amikor a szomszéd férfi robosztus alakja feltűnt az ajtóban. Láttam a megkönnyebbülést a szemében, de hamar elkapta a tekintetét, zavarodottan nyomott két puszit az arcomra, pedig kettőnk között ez nem volt szokás. Rossz előjelnek vettem ezt a bizalmaskodást. Végre ide értél. Siettem, ahogy tudtam, válaszoltam, és ez bizonyos szempontból igaz volt, az más kérdés, hogy sok időbe telt, és azt le lehetett volna rövidíteni, ha akarom. Felkészültél? Mehetünk, kérdezte, de a hangsúllyal baj volt, inkább kijelentés lett belőle, és választ sem várt. Talán túl akart rajta lenni ő is.

Köszönöm, hadartam, mert még időt akartam nyerni, kicsit később szembesülni azzal, ami odabenn vár, és tényleg nagyon hálás vagyok, gondoltam, aztán ki is mondtam, ez csak természetes, vágta rá, de a mondattól kétségbeestem, mert egyre rövidített az időn, és én az egész helyzetet természetellenesnek éltem meg.

Nem tud magáról, kattogott a fejemben a mondat, amit a telefonban hallottam. Nem tudja, hogy vagy, fogalmam sincs, hogy viselkedjek, meg fog-e ismerni, ha meglát. Ezt egyszerűen nem értettem. Amikor Harrmath Évát temettük, a legjobban attól féltem, amikor a földet kell dobálni, de nem is félelmet, hanem izgalmat éreztem, a szertartás színpadiaságán ugyanis nem tudtam magam túltenni. Igyekeztem kitalálni, mit várnak tőlem, hogyan kell viselkedni egy a nagymamáját temető, sirató unokának, de fogalmam sem volt, mikor, hova nézzek, mennyi sírás elég, mennyi sok, nem volt senki, aki mérlegre tette volna bennem a könnyeket, sem a lépések súlyát.

Egy anyát temetünk, kezdte a pap, és láttam magam előtt, ahogy egy héttel korábban a hibásan lakozott asztal felett görnyedek, Chilia diktál, írom, húzom, aztán összekapunk egy vesszőn, de valójában azon, hogy mi volt fontos a hatvankét életévben, ő pedig sírva

kivágtat a szobából. A konyhát egy fél órán keresztül csutakolta, mire bekullogtam, ragyogott a kredenc és a mosogató körüli rész, ne haragudj, mondtam csöndesen, folytassuk, jó? Nem tudom, mit kell ilyenkor beleírni. Mit lehet, mit illik. Mire akarsz emlékezni.

Az arcán nyoma sem volt az előbbi indulatnak, kisimult, és amennyire a helyzet engedte, derűsen fordult felém. Nem magyarázta, hogy neki miért és hogyan nehéz, hagyta, hogy kétségek között maradjak, ha eddig undorodott a saját anyjától, most hirtelen miért lett olyan fontos és nehéz. Nem tudtam még akkor semmit a súlyok valódi serpenyőiről, hogy mennyit mér a látvány és a mögöttes tartalom, azt hittem, anyám megkönnyebbül majd, ha a földbe teheti az anyját. Azt hittem, vége lesz a marakodásnak, a megalázó helyzetek sorának, a bizonytalanságnak és az önemésztésnek, amit, úgy hittem, a nagyanyám teste vált ki, és ha az a földbe kerül, az elfedi a méltatlan helyzeteket, a kétségeket és a bűntudatot is.

Igaz, hogy a temetés után minden megváltozott, de másképp, mint azt gondoltam. Anyám azt hajtogatta, amíg az anyja élt, hogy csak olyan nem akar lenni, mint ő, és ezt a korombéli lányok anyukáiról is tudtam, kortünet volt hitem szerint ez a fajta ellenállás. Nem értettem, mit csináltak annyira rosszul ezek a nagymamák, akik a háborút túlélve húszkilós cukroszsákokkal a spajzban várták a következő csatát. Megőriztek mindent, a tejfölösdobozoktól a nejlonzacskókig, mondván, arra még szükség lehet, és a konyharuhák helyén minden szombaton hagyták száradni a hártvás zacskókat, amikről távolról azt hittem, levonó, óriásra nőt szitakötő a csempére ragadva.

Soha nem lesz szükség semmire, így tanította anyám, és ugyanúgy elfogta a rémület a sok lomtól, mint engem, amikor később hozzá tartottam látogatóba. Szelektálni egyet jelentett a pocskékolással, kidobni bármit is azt mutatta, hogy nem elutasítom, egyenesen megtagadom őt és az általa fontosnak tartott értékeket. A spajzba indulva egy-egy lábasért, serpenyőért olykor megálltam, és felnéztem a pergő plafonra. Egészen a tetőig bedeszkozva polccal a kamra, azokon mindenhol edények, lavórok, befőzéshez, főzéshez eszközök. A kampó mágikusan vonzott, amikor anyámmal összevettem, a spajzban duzzogva méregettem a távot, hogy hogyan kellene elérnem a kampót, arra hajókötelet kötni, nem pedig sima madzagot, hogy aztán anyám benyitva rátaláljon a himbálózó testre, akinek már remélhetőleg semmi köze ehhez a családnak, sem hozzám.

Persze legbelül azt kívántam, anyám akkor majd törjön össze, döbbenjen rá, mit vezetett, milyen gonosz volt, hogy elpocskolta a szeretetet, de végül csak kötözőmadzagot találtam, így az akasztás elmaradt, csak a festékből hullott egyre több darab a linóleumra.

Abból a spajzból vittem magammal az étkészletet is, a gyerekkori kanállal merítettem a földet, amikor a konyhaasztalon átültetni készültem az anyámtól kapott aloe verát. Hetek óta egy lábasban gyökereztettem, mert egyszerűen kifordult a cserépből, arra értem haza, hogy a szoba közepén heverték a húsos levelek élettelenül. Azt éreztem, az nem lehet, hogy elpusztuljon a Chiliától kapott virág, hát nekiálltam újra, vettem nagyobb kaszópókat is. De ugyancsak hetekben lehetett mérni, míg végre kiterítettem egy újságot, hogy majd azon ültetek, ne legyen földes az egész konyha. A szemcsék ennek ellenére szanaszét repültek, míg önteni próbáltam a földet, ezért nyúltam a fiókba kanálért. Egyszer azt hallottam, a föld vírusokat hordoz, hogy TBC-s lehet tőle az ember, de elhessegettem a gondolatot, büszke voltam magamra, hogy végre nekikezdttem.

Először az undor, valami rossz érzés, ahogy a szag megcsapott, aztán a lefolyó felett megint, és miközben a gyökerekről simítottam le az elrohadt hártvát, akkor újra. A szag Azulejo testének szagát juttatta eszembe, pontosabban az utolsó hónapok szagát. Talán nem is az ő szaga volt, hanem az enyészeté, mert egyszerűen túl sokáig hordta a köntöst, abba törölte étkezés után az ujjait, aztán abban aludt el, abban kezdett dolgozni is. A zsír és az éjszaka szaga. Emlékszem, akkor kezdtem azt érezni, hogy nem bírom elviselni, hogy megérintsen, nem akartam, hogy hozzám érjen, pláne nem, hogy belém helyezze a farkát. Néztam, ahogy a sok növénynyesedék eldugítja a lefolyót, hirtelen odanyúltam, és leszórtottam a szűrőt, még véletlenül se menjen le a csöbe, kidobom inkább a kukába. Megszédültem kicsit, el kellett fordítani a fejem is, ne érezzem annyira. Volt benne egy kevés a lassan száradó ruhák dohosságából, a párás nyári melegből, a fülledt és levegőtlen présből, amit maga Lisszabon jelentett. Elzártam a csapot, kidobtam a nyálkás leveleket. A földből kevesebbet raktam, mélyen ültek az aloe póklábra emlékeztető csápjai.

A szája, ahogy azon keresztül lélegzik, mert az orrán nem kap levegőt, vagy csak gyermekien elfeledkezik magáról. A keze, ahogy tenyérrel dörgöli meg az orrát, a nyelve, ahogy kiölti rám, miközben valami vicceset mond, legalábbis azt hiszi, de fáradt vagyok tiltakozni bármi ellen. Az iszapba egyre mélyebben süllyedek, hízik a Hold a filmben, amit nézünk, a fiatal feleség hófehér ruhában szalad a sötét éjszakába, nem emlékszem, pontosan mi történt velem, de tudom, hogy velem belül ugyanaz.

Vágyom én is a Holdra, legalább az újra, ami rá mutat, de Azulejo zuhanyzás előtt azt mondja, várjam meg, szeretne összebújni. A rögek nem jutnak eszembe, pedig attól líraibb lenne a pillanat, de csak a félelem van, a levegőtlenység, hogy most mi fog történni. Ablakot nyitok, nagyokat lélegzek, hangos a víz, hallom, ahogy koppan kádban a szappan. Azulejo szeret hosszan mosakodni, szeret összepocsolni mindent, utána én szoktam feltörlni a padlót, mert ki nem állhatom a tócsákat, de szólni persze nem merek.

Visszafekszem, várom, ahogy illik, hallom, elzárja a csapot, összeszorul a torkom, szúr a szemem a kibuggyanni készülő könnytől, úristen, mit lehetne csinálni, hova lehetne elmenekülni innen, hogy kerültem ide, egyáltalán, miféle életet élek én most, ki fekszik a testemben, ki az, akire rámászik egy férfi, ki mondja, hogy nincs kedvem, ki nem hallja a választ, hogy de én, hol van az az én, akihez ez a másik én beszél, kiben mozog egy másik test, mi mozog benne, mi liheg, mi izzad, mi bűdösödik bele, mi feszül meg, mi pattan el, miféle zene ez, amibe belesüketülök, olyan nehéz.

Csönd van. Nézem a szomszéd arcát, kérdőn néz rám, várja, hogy mozduljak, türelmes hozzám, vajon csinált-e már ilyet, fáradtan elmosolyodom, és megérintem a karját, mintha őt kellene vigasztalni.

Szia, mama, lépek be az ajtón, hallom a hangom, rekedt, krákolok, kezdem erősebben, szia, anya, én vagyok, megjöttem. És várok. Nem válaszol. A szobában ül, a fotel távol, úgy emlékszem pedig, közelebb volt, de mindegy, elindulok felé, most már nincs hova vissza. Az arca merev. Nincs rajta semmi érzélem, én érzem, hogy belém költözik át belőle minden emberi, a gyávaság és az esendőség, érzem, hogy nem fogok bírni megszólalni, ha ez igaz, de elszáll a leheletnyi remény is, ahogy a szemébe nézek.

Méreteget. Anyám a fotelben ül és bizalmatlanul méreteget, keze a hasa előtt összekulcsolva, odaérek, fentről ráhajolok, megölelem, közben arcon csókolom, anyám egy darab fa, kemény és göcsörtös, én erősen tartom, mint a szél, és egyszercsak érzem, hogy húzódozni kezd, akkor szorítom le először a szemem, mert sírni kezdek, utolsó erőmmel a fülébe suttogok, hogy szia, mama, szeretlek, erre megvadul, és kiabálni kezd, hogy ki az isten maga, és mit ölelget, én majd hanyatt esek, honnan van benne ekkora erő, a szőnyegen a gyerekkori minta, amin keringőzni tanultam, ez is egy dallam, a Kék Duna, mosolyt erőltetek az arcomra, bassza meg, ő még nálam is jobban fél.

Csak én vagyok, mama, Titili, ő még hangosabban folytatja, miközben a karfára támaszkodva elemelkedik, hogy takarodjon a házamból, mégis mit képzelsz, akkor lép be a szomszéd, anya ránéz, az arca megkönnyebbül, felderül, istenem, elönt a fájdalom, hogy csupa fény anya arca, mikor elfordul tőlem. Fényben úszik, és döbbsenten állapítom meg, hogy kislányosan riadt. Semmi baj, Chilia, nyugtatja a szomszéd. Anyám visszahuppan a fotelbe, nagyokat nyögnek mindketten.

Látogatóba jött, ismerős.

És akkor Mama végre beszélni kezd.

A konyháról anyám jut eszembe, ahogy az asztalnál ülök, és ő kijön utánam, most valahogy frissebb, hagyom is, amit csinállok, hagyom, jöjjön, beszéljen, erősen figyelek, hiába zsiszbad a kemény faszéken a fenekem. Órákkal később húzza rá a gázt, addigra már átfagyunk, ő felnevet, jó, hogy odabenn fűtjük a lakást, és itt ülünk a hidegben, és visszanevetek, nem is tudom, hogy és miért alakult így. Erről is elfeledkeztem, mama.

Hogy szeretted a meséket, kiált fel, pedig nem emlékszem, hogy kívülről mondtam az összes történetet. A diavetítő alatt futottak a betűk, a sorok, azt nem tudtam kiolvasni, de fejből mondtam minden mondatot, milyen érdekes a nyelv, az angol azt mondja erre, by

heart, vagyis az ember szívből mondja, amihez nem kell segítség. Egyedül tartottam a történet szálait, innen indultunk, aztán ebből lett egy fél, akkor nézett oldalra az órára, megnyit mutat, a második felet csak tippeltem, csupa régi történet, de új színekkel, új részletekkel, azt hiszem, olyanokkal, amiket el akartam felejteni.

A pénzen megvett szeretet, a kitagadottak, meglopottak, a nők: anyák, nagymamák közötti játszmák, egy halott kisfiú, közben rajongó, de olykor nyámnyila férjek, olyan is, akin dédnagyanyám a szerelmet verte le, mert a dédnagyapám, Tari Faust szerint kályhás-emberhez, iparoshoz hozzámenni nem lehet, ennyi idő távlatából hinnem kell, hogy tudta, mit beszél. Bezzeg a vasutas, az biztos állás, csak azzal nem számolt, hogy generációkon edzi ez a szív a vasat, és lesznek ólomkatonák, Andersen összes gyufaáruslánya bennünk fájlalja majd a hideget. Úristen, hogy félttem attól a mesétől, hogy valósággá válik. Álomban én voltam a gyufaárus, és hiába gyújtottam a szálakat, egyesével, aztán az utolsót, megvesz az isten hidege, mondta Chilia a végén, ahogy felállt nevetve, meg, meg, de milyen fura kifejezés már ez, nem, anya, kérdeztem, de arra már nem felelt, az már a végjátékban volt, metszőn kérdezett vissza. Maga kicsoda? Ismerjük egymást?

Aztán eszembe jut az anyai nagyapám, Schuller Nándor azért kapott szívinfarktust, mert a vasúti sínekhez szükséges vasakat ellenőrizte az oroszoknak, és rettegett, hogy jön érte majd az ÁVH, mert hibázhat a mikroszkópnál. Fölé görnyedve sírt, ezt a halála után a kollégái mesélték nagyanyámnak. Ezt tanulom én is az én aranylelkű nagyapámtól, hibázni, tökéletlennek lenni nem lehet, akiről azt mondta az anyósa, mindent pénzt megér, mert elviseli a lányát, a nagyanyámat. Hát mi fájdalom, mi nehézség fér meg ennyi szívben, kérdezem, az egymáson levert és számon kért élet, mondván, ha én nem lehettem boldog, akkor ha rajtam múlik, nem leszel te sem. Így dönt nagymama is, nagyapapa halála után a lassú öngyilkosságot választja. Levél Xanax, hogy aludni tudjon. Napoleon, hogy álmodni ne, anyám hiába tépi fel az ajtót, ront be a szobába, addigra nagymama, Harrmath Éva szeme már vizes a konyaktól. Jó lenne okosabban nézni bele anyám szemébe, mint az özvegy nagyanyám tette.

Lassú öngyilkosság, mondom ki hangosan, Chilia nevet, az ő szeme attól felhős, amikor nagyapámra visszatér, hogy nem csupán a sínek miatt volt minden, hanem miatta is, érte is, mintha nagyapám szívinfarktusa, az utolsó, a végzetes, így nyerne értelmet, hogy miatta volt, mondom, érte, mert a mikroszkóp felnagyította, hogy boldogtalannak látja a lányát.

Én azt hiszem, hogy magát látta inkább boldogtalannak. Anyám előtt még ott volt az élet, két gyerek mellett még bármi lehet, de ha végighazudik az ember egy életet, abból nem szabadulhat, csak ha a saját szíve végez vele. Belőle csupán képek maradtak meg, azokon soha nem néz a lencsébe, biztos így tanulta a mikroszkóp felett, egy leheletnyit félre, számolva az emberi szem pontatlanságával, amikor a vas minőségét mérte. Chilia szerint eleve rossz áru érkezett, de tudták, nagyapám megbízható, rá lehet számítani, túl sokan gondolták ezt így mások is, aztán mire lett elég. Fákat kellett volna ültetniük ezen a homokos vidéken, akácfát. Így viszont könnyebben emelt meg mindannyiunkat a szél.

Anyám oldalra mutat, nézd, Manoklein épp olyan melankolikus, mint nagyapád volt. Tiltakoznék, ne vetítsen, de látom, Manokleinnek tetszik, a mi családukban valahogy mindenki attól érzi magát erősnek, hogy hazugságokkal tömködi a fejét, és hogy nem kell a saját életét élnie. Manoklein, te nem ő vagy, mondom ki hangosan, de tudom, hogy nem hallja, nem akarja hallani.

Az ajtóra emlékszem, a fehér felületre, amire a képeket vetítettük sötétedés után, és arra is, Davidnak még a születésünk előtt Tibetből hozott plakátja hagyott nyomot rajta, hiába súroltam később, jóval Manoklein halála után, a minta ott maradt. Csíkok voltak, ha nem tudtad, mi volt korábban, de én persze emlékeztem, tigris volt, pontosabban hóoroszlán. Anyám azt a falat nézegette órákon át, míg David a hegyeket járta, és gyerekkorunkban arra vetített minden mesét, legtöbbször a Hókirálynőt és Az ólomkatonát.

A végén kérdeztem anyát, ő most mit tanult mindebből, azt, hogy rugalmasabb legyen, lágyabb, lazább, engedje el a dolgokat, meg az, hogy felülemelkedjen, azóta minden jobb, mondja, és példákat sorol. Nekem a tegnapi éjszaka jut eszembe, a vonatút haza, hosszú volt három fecsegő útitárs mellett a kupéban, az időjárás, az apály-dagály, a betonpadka, csupa olyan holmi, amihez nem értek. A Holdról szólva az egyik férfi a szexre terelte

a szót, teliholdkor mindenki sokkal szenvedélyesebb, ettől kínos csönd lett, tudtam, majd az anyósülésen ülő nő töri meg, felhoz valami homlokegyenest új témát, amitől alapvetően idegesek lennének, de most pont jó lesz, megkönnyebbülnek, nem kell a testre reagálni.

Én hallgattam végig, a sofőr hátra is szólt, Titili, minden rendben, nem, alszom, válszoltam, emiatt persze idegenkedve kezdett méregetni a visszapillantó tükörben, és folytatta. Csak mert olyan hallgatag vagy. Azt nem mondhattam, hogy eszembe jutottak a régi szerelmek, hogy hány férfit álmodtam már meg ezen a néhány száz km-en, mennyi téves elgondolás, mennyi kerülő, oda is és vissza. Persze nem baj, mondhatjuk, több lettem mindegyikkel, de valahogy olyan kicsi is lettem, kisebb tegnap este. Még mennyi tévút és mennyi kerülő lesz, hogy van-e „rendes út”, van-e „igazi”, vagy csak utak vannak, igen, így lehet, de akkor ki volt az a marha, aki kitalálta az igazit, és hogy bár épp nem láttam a Holdat, de az ott van, attól függően, hogy fordul a Föld, van fénye is, vezet, követ.

De kérdés, mire gyelek mindebből?

Nézem anyám arcát, két szemöldöke közt mély árkot húzódik függőlegesen. Fájdalommal terhes nappalok és éjszakák vannak mögöttünk, megszűnt a különbség a napszakok között, az idő érvényét veszítette. Az arca újra eltorzul, a fájdalom megnyomorítja a testet, ezt látni csak, anyámmal nem lehet azonos, akit látok, gondolom, remélem, hogy inkább *amit*, legyen tárgy, legyen idegen és ismeretlen, hátha könnyebb lesz a távolság miatt elviselni. Felnyög, félrebeszél, kérdezem, mit szeretnél, mama, persze a játék része ez is, tudom, hogy nem válaszol. Órák óta nem válaszol, az első alkalommal még meglepett, akkor még vártam, hogy értse, amit mondok, akarjon tőlem valamit, legalább ideges legyenek, hogy a tea túl édes, vagy épp ellenkezőleg, aztán a hideg és a meleg, most már letettem erről is. Hagyom, mondja. Hagyom, nem kell mindent érteni.

Izzadt a homloka, a haja csapzottan lóg, kisimítom belőle, aztán ott tartom a homlokán a kezem, hűvösebb, mint az övé, nyirkos tőle lesz, nem érzi, nem érzem én sem már a hőmérséklet különbségét. Nincs ingadozás. Felnyög, ingerülten letolja magáról a paplant, alatta egy vastag, tigrist ábrázoló pléd, gyerekkoromban az alatt játszottam sátorosát, most anyámat óvja, az ő puha és csontos testét fedi be, mint a csillagos éjszaka. Jótékony sötét. Oldalt nem jó. Se a jobb, se a bal. Fogja, felül, a szeme csukva marad, azt rebegeti, nem hiszem el. Visszahanyatlik, a paplanért nyúl, elcsöndesedik. Alig telik el két perc, újra hánykolódni kezd, nem lehet lázas, most mértem, sehogy se jó, ismételteti, én meg erősen nézem, hátha attól könnyebb lesz. Rossz vagyok, hinni akarom az istent, hogy segítsen, legalább most egy kicsit legyen neki könnyebb, legyen könnyebb nekem is elviselni azt, akit benne látok.

Az időt újraszámolja a betegség, a kórházban két óra is eltelik, mire felállok a váróteremben. Egyszerűen elfelejtetek mozogni, anyámat vizsgálják, kérték, maradjak kint, úgysem tudok mit csinálni közben. A tétlenség és a haszontalanság elviselhetetlen. Kihozzák, rutinos mozdulattal tolják a széket, anya fáradtan elmosolyodik, most mintha megismerne, jó neki, én nem ismerem meg saját magam, ahogy a szemébe nézek. Nyugtatgat, minden rendben van, visszamosolyog elcsigázottan, megint hazudsz, mama, de most szabad, most lehet bármit, megtörténhet minden, és nem szabad meglepődni, mert az a szabály. Ki tudja, lehet isten. Lehet, hogy nekem kellene mondani valami megnyugtatót.

A körülöttünk lévőket nézem, amíg ringatom, tolom előre-hátra a széket, érkezik hajléktalan, kismama, kamaszlány vérző nyakkal, korombéli nő az anyjával, egy másik az apjával, rámosolyogok a férfira. Pókhálóként szövö be az alkarját a szőr, sűrű és selymes, azt nézem, elkalandozik a szemem, de visszatérek oda. Jó lenne begubózni alatta, kicsit kívül kerülni azon, ami a valóság. Visszamosolyog a férfi, mondja a lányának, nézd, milyen jól szórakozik, és felém biccent, a lánya megfordul, biztos csak kínjában, de nevet a szemem. Vastag combja harisnyában, alig fedi a csípőjét, kurvának hittem, pedig a rendőrségen dolgozik, hallom, meséli egy másik nőnek, a kurva mögöttem ül, össze van égve az arca. A miniszoknyás nőnek mély dekoltázsa van, jönnek a kollégái, behoztak megint valakit, a nő oldalra mordul, ezekkel van mindig a baj. Feláll, megigazítja a szoknyát, és mo-

solyogva elindul az egyik rendőr felé. A kurva megigazítja a parókáját, foltos az arca, bar-na foltokkal van tele.

Anyát most hozzák ki a kezelőből, Chilia engem néz a paplan alól. Ez igaz. Azt hiszi, en-gem néz. Én meg azt, hogy őt. Most jut eszembe, hogy a pléd alatt kezdtem Manokleinhez beszélni, mint az egyik égi csillaghoz. Most már emlékszem. Én neveztem el Manokleinnek, különben Immanuel volt. Chilia Davidnak akart vele kedveskedni, a név azt jelenti: „ve-lünk az isten”. Velünk van az ő istene. De arra jutottam, így nem lehet hívni egy kisleányt, a testvéremet. Emlékszem, hogy rettenetesen féltam a pléd alatt, a rajta lévő tigrist hallot-tam közeledni. Néztam a sötétet magam felett, Chilia épp a Hókirálynőbe kezdett bele, az égi csillagokba, az ikrekbe, Castor és Pollux történetébe. Sajgott a szívem, hogy halandó az egyik, a másik viszont az égbe mehet, elválaszthatatlannak éreztem a két testvért, minden alkalommal rettegtem attól, mi lesz, ha Zeusz kivételesen máshogy viselkedik. De a főis-ten mindig kegyes volt. Hol a felső világban, hol a föld alatt telt az idő, ehhez egy hintát is elképzeltam, amit közösen szöhettek maguknak a közös vándorláshoz. A legjobban azt a részt szerettem, ami az arcról szólt. Kívülről tudom: „Akik saját szemükkel is láthatták az ikerpárt, egyetlen különbséget vettek csak észre rajtuk, Pollux arcán látszottak az ököl-vívás nyomai.” Úgy gondoltam, Manoklein Pollux, Castor pedig én vagyok, a földi halan-dó. Testvéri szeretetük további jutalmául Zeusz a csillagok közé emelte képmásukat. Így keletkezett az Ikrek csillagkép, folytatta Chilia a mesét, de mi addigra már a pléden kiraj-zolódó csillagterképpel a fejem felett az igazak álmát aludtam.

Tamar, olvastam le a szíve fölé helyezett kártyáról, de utólag megbántam, jobb lett volna, ha névtelenségbe burkolózik, mert így is túl közel került. Az arca ugyanis egy az egyben a nagyanyám arca volt, fiatalkori telt formák, holdvilágkép, göcögött sokat nagyanyám, David anyja, amikor tükörbe nézett. Olyankor aztán mindig felkente az operavörös rúzt, ettől az amúgy hófehér bőre még vakítóbb lett, a hold helyett világított minden fogyat-kozás idején. Ennek most ciklámenszínű volt a szája, és vékonyabb, szinte egy-egy csík csupán a két ajak, a nagyanyámé vaskosabb lehetett, bár alig emlékszem a valódi formák-ra. A vastag keret alatt a szeme ugyancsak egyetlen csík, mély rések hasították a nő arcát, azt a holdvilágot idéző kerekéget, ami nagyanyám mindig csak szeretett volna lenni. Vi-lágított a kék szeme, épp a tenger felett haladt el a gép, az utasok közül többen kihajol-tak, felsőhajtottak, fényképeket készítettek. Micsoda pamacsok a felhők, suttogeta áhítat-tal egy kislány, de engem kevésbé érdekelt a tenger, sokkal inkább a nő szája, bőre és sze-me, mintha utoljára, még egyszer találkozhatnék a nagyanyámmal.

A legjobb lenne mindig először érkezni meg. A hang jobbról érkezett, fiatal nő nézett utána révetegen maga elé, és folytatta, immár tizenhárom éve járok Izraelbe, de látni, ahogy emberek először érkeznek meg, először járják körbe a szent helyeket, na, az a látvány min-dent megért. Az Óvárosban érttettem meg, hogy mire gondolt. Öten indultunk el, egy fér-fi és négy nő, korban huszonöt és ötven közöttiek. Egy francia férfi, a nők pedig: a svéd, Alva Hallström, az olasz, Gemma Mantini és az orosz, Dasha Mir. Mind azért, hogy vá-laszokat kapjunk, a szervezet segített abban, hogy kutassunk az archívumban. Túlélőkkel készült interjúkat nézhettünk, melyek ugyanazon rend szerint épültek fel: először a gye-rekkorukról meséltek, a boldog békeidőkről, a családi életről, a mindennapokról, aztán jött a vészidőszak, és a felszabadulás, de legalább olyan fontos volt, hogy a jelen és a jö-vő is megjelenjen: velem korú unokákat, dédunokákat mutattak fotókon az idős nénik és bácsik. Az üzenet maga az élet volt, és hogy derével túlélhető minden. Ezért lett akkora érték a gyerek a családban, a tudás és a hagyomány, a közösség ereje.

Én Chilia kívánságát teljesítettem. Legalábbis még néhány napig vakon hihettem ezt.

A hotelben többször elmondták, hogy bár be nem zárhatnak, de nyomatékosan kérik, hogy ne menjünk arra, és mi olyanok lettünk, mint a legrosszabb gyerekek, egyenesen in-dultunk meg a tiltott hely felé. Az első fiú, akit megszólított az olasz nő, míves angolsággal mutatta az irányt, a mondatok első felénél szedte ki az egyik füléből, a vége felé a másiktól a fülhallgatót. Én ez idő alatt az olasz nőt néztem, hatalmas csodálkozó szemei melegsé-

get árasztottak, azonban volt benne valami szikárság, keménység. Csontos térde, a vékony vádlija és a karakteres járomcsontja szigorúságot sugárzott. Csak akkor lágyult el, amikor mosolyra húzódott a szája, és elővillantak a kajla fogak, ezen ő maga is nevetett sokszor. A részletekben lakik az ördög, folytatta, és rám kacsintott, ettől kislányos derű töltötte be az egész lényét. Fiúsan rövidre nyírt haja alatt nem győztem csodálni a nyakát, hosszú és inas gazellanyak, és barna bőr, simogató színek mindenütt. Szerette a feketét, és sállal vagy színes harisnyával törte meg a komorságot, de mindig maradt benne a királynői tartásból. Az út folyton lefele vezetett. Mondta a fiú, hogy lesz majd balra, és olyan is, amikor a tömeget kell követni, de elsősorban a sínekre figyeljünk. Nem figyeltünk rá sem, mire az első elágazáshoz értünk, riadtan néztünk össze, hogy hogy is mondta. Akkor értünk a katonához, aki tagadott mindent, az Óvárosról nem tud, olyan nincs is, eszünkbe sem jutott ellenkezni. Közben kezdett megnyílni a város, mintha ladikba szálltunk volna be, a szimbolikus terek mindegyike ott kavargott a fejemben, tudtam, lesz majd kapu a sínek után, nem is egy, és azokon mind át kell menni, hogy elérjünk a falhoz.

Én félek, szólaltam meg a járda közepén, aztán balról felcsendült az ének, egy idős férfi kezdett énekelni, talán ennyin múlt, hogy nem fordultam vissza. A fegyverek a suhancok oldalán mintha játékfegyverek lettek volna, minden csak olyan volt, *mintha*, játékfegyverek és játékkatonák, egy távoli valóság nyomai.

Tudtam arról, az Óvárosban robbantanak. Tudtam, tele fegyverrel a város. De ahogy elnéztem a fiatal fiúkat, a szemükben nem volt semmi, se düh, se kíváncsiság. Talán ez volt a legfélelmetesebb, ez a semmi. Üres tekintettel álltak vagy guggoltak, és később a labirintusban készségesen segítettek, akkor már elhitték, hogy nem hátrálunk meg.

Öten szétváltunk, hárman és ketten baktattunk lefelé, a nagy nevetések után jobban esett kicsit kettesben lenni vagy hármásban, mert akkor a harmadik hallgatható. Egy lánynak köszönhattük a jó irányt, hatalmas katonai zsákkal a vállán szólt még vissza, hogy de nagyon vigyázzunk magunkra, idegen szavakat rakott össze a fejem, de megmaradt a félelem magja benne, a lány tekintete, amiben elveszni készült az értelem, hogy minek megy oda az ember, mi hajtja arra, ahol nincs biztonságban, és bizonyosságot sem kap.

Én akkor a férfi mellett haladtam. Tudtam, francia, a zsidó egyetemre jár, és a vallásról tanul, kérdeztem, miért. A város fényei tompán kísérték minket az úton, buta volt ez a kérdésem is. Ő mégis komolyan vett és elgondolkodott, majd a nagyszüleiéről kezdett mesélni, hogy kitértek, és hithű katolikusként éltek le majd ötven évet a holokauszt után. A titkuk csak a péntek és a szombat volt. Huszonnégy órán át nem tudtunk róluk. Titok volt, mit csinálnak ők napnyugta után. Gyerekként nem értettem. Miért nem lehet náluk szombat reggel kakaót inni vagy bundás kenyeret enni. Mint minden rendes unokának. Tagoltan beszélt, a levegővételre külön időt szánva, a kimértségében is titkok rejtőztek, torokhangon formálta a szavakat is. Magas volt, kicsit meggörnyedt, amikor hozzám beszélt, de ez ritkán következett be a hosszú séta során, inkább előre, maga elé dörmögött, mintha a sínekhez beszélne. Úgy tudott egyenes maradni, hogy nem közösködött, illetelmesen és fegyelmezetten válaszolt minden kérdésre, mindig akkor kezdve el a választ, amikor már épp azt gondoltam, nem kellett volna meg sem szólalni. Aztán jött a műtét, tette hozzá, mint aki kiszól, húzzam be magam mögött az ajtót, a huzat ellen, úgy emlékszem, épp egy oszlop mellett mentünk ketten kétfelé, ő jobbról, én balról, és ott értünk megint egymás mellé, amikor már a hitről kezdett beszélni.

Két hónapig néztem a plafont. Volt időm gondolkodni. Egészen biztos lettem abban, hogy nincs isten. Aki pedig mást mond, az hazudik. Nincs. Mert nem lehet. Én tapintatosan nem kérdeztem rá, hogy mit tud a test, ami miatt ő abban hisz, hogy nincs isten, mi az, a fájdalom, a megalázottság, a lepedő nyirkossága vagy egyszerűen az örökös kétely és az esendőség órái, ami után egy másik ember kelt ki az ágyból.

Tamarnak viaszból volt az arca, hirtelen villant be, épp a Jaffa kapunál jártunk, a labirintusban a francia kísért, de nem nagyon beszéltünk, miután elmondta a gyűrű történetét. Azt hittem, nem ismerem, de tévedtem. Egyre mélyebbre haladva ebben a történetben, a katonák már csak guggolva szívták a cigarettát, és a telefonnal babráltak, csak a testükön lévő vastag mellény és a fegyver mutatta, minket is védenek.

Magamtól nem tudsz megvédeni, álltam meg az egyik előtt, és mondtam az arcába, mire visszakérdezett, hogy English, és akkor már én is elgyávulva váltottam angolra, a falat keressük. Mellettem állt a francia, magasan, fehér nadrágja vakított a sátorok között. Mindkét oldalon kapuk, addigra már túl voltunk a folyó városán is, a hullámzó embereken, mert a villamost követve hol tizenhat éves fiatalokkal, hol kalapos haszidokkal, hol európai ruhát viselő emberekkel keveredtünk. Bár keveredni nem lehetett, az utolsó szakaszon egy idős haszid mellett elhaladva borzadtunk el a franciával, akkor már tudtam, egységben gondolkodik ő is, hiába tagadja isten létét, na és akkor, ahogy egy oszlopot két oldalról kerültünk meg. Az előtt volt a férfi. Nem állt meg, nem lett hangosabb, magában dörmögött valamit, de a francia összerézett, zsidó átok, szúrta a fogai között, és én ledermedtem, hogy ilyenkor mit kell csinálni, ha ő istenben nem hisz, én meg magamban. Idegességemben felkaptam a fejem, balra egy olyan homlokzatot láttam, ahol két óra állt párhuzamosan, két időt mutatott, felette egy harmadik, valami antik példány, és mindezek alatt egy olyan egységekre tagolt, berovátkázott félkör, mint a szögmérő volt gyerekkoromban. Kilenc huszonkettőt mutatott az egyik, öt negyvenhatot a másik, és Manokleint láttam magam előtt, ahogy előveszi a trenderlit, fekete alapon fehér sávokkal díszített bűgőcsigát, és rám kacsint, hogy nézd, Titili. Megpörgette, és a játék forogni kezdett, egyszerűen nem hittem, ami történik, a csiga elszíneződött, és a szivárvány minden színét megmutatta, miközben körbe-körbe járt.

A zsidó átokról ennyi jutott eszembe. Nem fordultam meg a férfi után, de egyre gyorsabban haladtam az Óváros felé, és amikor a labirintusban végre mellettem a huzalok, felettem a plafon ért össze, megnyugodtam, hogy aki világon kívül él, azt nem fogja az átok. Asha, addig sikerült megállnom, hogy rád gondoljak megint. A fonállal kezdődött, a szálakkal, hogy ebben a rendszerben el tudnék veszni, életemben először van egy tér, amiben lehet, hogy nem találok a helyem, hiába jutottam át annyi kapun, égen, tengeren, nem számít, mert a belső drótokat úgy összecsomóztam. Két oldalt az áram, felül a kitakart égbolt, pedig emlékeztem, hogy az elején még nem ért össze, volt olyan, hogy az összeboruló ponyvák felett láttam egy fenti teraszt, korlátot, száradó ruhát.

A siratófalhoz nehezen engedtek be. Az átvilágító berendezés sípolt többször, kipakoltam minden zsebem, levettem az ékszereket, anyám gyűrűjét, a Davidtól kapott órát, mikor végre némán haladhattam át a fal felé. Mint egy óriási csarnok, gladiátorok vagy egy egyszerű óriás rét. Amint beléptünk, jobbra felsikítottak, láttam, luftballonok szállnak az ég felé, színes gömbök az istenhez, talán azok, akik elengedték, abban hittek, önfeledten játszik majd odafönn az isten, és akkor jókedvében lemosolyog rájuk is. Odébb aztán már nem volt szikrája sem a színnek. Feketébe öltözött fiatal lányok a térdet, vádlit takaró szoknyában indultak meg a fal felé. És ott már csak azt láttam, kezüket a szemük elé emelve dülöngélni kezdtek, az egyik olyankor ökölbe szorította a jobb kezét, és akik végeztek, jobbra indultak meg, felfelé a lépcsőn.

Akkor írtam neked, Asha, hogy ha lehet hinni a cetlikben, ha isten olvassa a cédulákat, én most neked kérnék minden jót, és bár tudtam, hogy a pillanat sosem lehet elég jó, ki tudja, éppen hol és miben zavarlak meg, de egyszerűen elcsigázódtam és összetörtem, látva a hajbókoló nőket, mindegyikben látva önmagam ringatózó, hullámzó testét. Azt reméltem, ha kimondom, megszűnik lenni. Azt reméltem, a hit annyi, hogy az ember kimondja, és akkor végre lesz, mert a franciának nekiestem, és ököllel vertem a mellét az órák alatt, hogy de mondd, pusztulj meg, ha nem tudsz válaszolni, hogyan élsz hit nélkül?

Mi van a hit helyett? Mi volt a plafonra írva, hogy azt te ennyi ideig bírtad nézni úgy, hogy abba nem roppantál bele? ■ ■ ■

Csobánka Zsuzsa Emese: író, költő és tanár. Miskolcon született, Budapesten él. Az ELTE-n neveléstudományból doktorált. Verseskötetei: *Bog* (2009), *Hideg bűnök* (2011), *Minden kikötő* (2015). Regényei: *Belém az ujját* (2011), *Majdnem Auschwitz* (2013), *A hiányzó test* (2014). A *Szépen ölni* című regénye a Kalligramnál jelenik meg a könyvében.